

Sebastiano
Vassalli

Dva kostely

Pistorius & Olšanská

Sebastiano Vassalli
Dva kostely

Sebastiano
Vassalli

Dva kostely

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2017

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Vydání laskavě podpořilo rovněž Ministerstvo kultury České republiky.

MINISTERSTVO
KULTURY

© 2015-2017 Rizzoli Libri S.p.A. / BUR Rizzoli, Milan
Translation © Kateřina Vinšová, 2017

ISBN 978-80-7579-006-4 (PDF)
ISBN 978-80-87855-82-9 (tištěná kniha)

Tento příběh
Předmluva Sebastiana Vassallibo

Tento příběh se stejně jako každý jiný odehrává v prostoru a v čase. V prostoru je jeho ústředním bodem jedna vysoká hora, již je z nížiny pod ní vidět na stovky kilometrů daleko a kterou jeden básník před mnoha lety nazval „Bílý štít“. Je součástí horského pásma zvaného Alpy, které se nachází ve středu naší staré Evropy a tvoří takříkajíc její páteř. Nosnou konstrukci. A právě tady, na této křižovatce kultur, národů a jazyků, se rodí další záchytný bod příběhu, který se chystám vyprávět, bod, jenž nám ho pomůže umístit v čase. Hudební celek provázený slovy. Hymna: *Internacionála*. Dnes už ji zpívá málokdo a málokdo ji pamatuje. *Internacionála* je symbolem doby, kterou jsme nechali za sebou, a je také symbolem jednoho náboženství: náboženství práce, pro něž se zapálila velká část světa a které dosud ještě trochu doutná.

„Práce osvobozuje.“ Tato věta, jež sama o sobě není nijak odpudivá, ale stala se odpudivou, protože byla napsaná železnými písmeny nad bránou vedoucí do ohrady otroků, shrnuje vůbec nejmýstižněji náboženství práce a ideu, kterou zastávalo. Velký sen, jaký se rodí z velkého neštěstí. Sen o definitivním osvobození; o zlatém věku, kdy už nikdo nebude sloužit druhému a kdy blahobyť a radost ze života budou konečně dostupné všem.

Před sto padesáti lety vznikla z toho snu hymna: *Internacionála*. Ta pak zněla po všech koutech světa, ale původně se zrodila v těchto horách a údolích kolem Bílého štítu, kde se náš příběh odehrává.

Autorem jejího textu je sice jistý Francouz Pierre Degeyter, ale podstatná hudební část existovala ještě před slovy a hrávala se v Alpách. Byla to „pochodová píseň“ od maestra Vincenza Petraliho

s názvem *Orobia*. Jak posléze došlo k tomu, že se z alpské písně stala hymna lidského rodu („Poslední bitva vzplála / Dejme se na pochod / Internacionála / je zítřka lidský rod“), zůstane tajemstvím, které pravděpodobně nikdy nikdo nerozluští. Jak známo, hudba je ta nejpřelétavější a nejsnáze zaslechnutelná věc na světě. Ale je pěkné a potěšující, že za nezdařenými revolucemi a zklamáními nadějemi, za krví a slzami válek se tají majestátní pohled na vysoké hory.

Je potěšující pomyšlení, že se vše rodí ze snu a že se to rodí tady; a že se potom vše znovu poskládá do ticha a velkoleposti tohoto kraje.

Tohle je příběh jedné alpské vesnice a mužů a žen žijících v epoše *Internacionály*. Dlouhé epoše trvající víc než sto let. Není to příběh velkého snu a není to ani příběh náboženství práce, kterému se v těchto horách a údolích nikdy nepodařilo slavit triumf; a tedy ho nelze vyprávět na jeho základě. Ale i tady žili v oné době muži a ženy, byla to jejich doba a jejich příběhy to dokazují.

I tady se snilo, jako všude...

Srpen 2009

Potom co byla oficiální hymnou Svazu sovětských socialistických republik a co provázela „dlouhý pochod“ prezidenta Mao Ce-tunga, potom co rozdmýchala spousty nadějí po celém světě, se může alpská píseň maestra Petraliho vrátit do ticha a poklidu míst, kde se zrodila, a počkat, až se ve světě prosadí nějaké nové náboženství. Velice pozemské a velice lidské náboženství. Teď už jediné, které může lidem slibovat spásu a jehož potřeba každým dnem citelně vzrůstá. Náboženství přírody a životního prostředí by se mohlo zrodit právě tady, v srdci naší staré Evropy, kde všechno začalo. Aby to všechno jednoho dne nemuselo skončit.

DVA KOSTELY
Jeho Veličenstvu Bílému štítu

I
Hora-Bůb

Všechno začalo čtyřmi výstřely, které se rozlehly tichem hor.

Všechno začalo nehybným tělem ve sněhu potřísněném krví a kouskem plíšku: něco jako odznak, který kdosi na tělo pohodil. Na tom odznaku, jenž bude dlouho přechováván v soudních archívech jako vrahův „podpis“ a tedy i jako základní poznatek vyšetřování, jsou plasticky vyvedená slova: UŽ ŽÁDNÍ SLUHOVÉ, UŽ ŽÁDNÍ PÁNI.

Jak se ukáže, tělo ležící nehybně na sněhu patřilo šestatřicetiletému strážmistrovi Ernestu Prandinimu, ženatému a v době těchto událostí otci dvouletého dítěte. Malý Luigi Prandini, syn oběti, si na svého otce neuchová žádnou živou vzpomínku. Až vyroste, pozná a zapamatuje si tvář muže s vlasy ostříhanými „na ježka“, přísný pohled a sevřené rty se svěšenými koutky. Fakticky ho pozná a zapamatuje si ho z fotografie, kterou má matka v ložnici na prádelníku v perletovém rámečku. Zato z otcova pohřbu utkví malému Luigimu v paměti pár kusých obrazů a zvuků, tonoucích v jakési mlze. Bude si pamatovat ozvěnu slov (nikoli slova, ale to, jak se rozléhala loděmi farního kostela v Oru) dvou smutečních projevů: faráře a jednoho důstojníka ze sboru karabiniérů, k němuž otec patřil. Bude si vzpomínat na sebe v náruči své Neposkvrněné matky a na tvář důstojníka, která se přiblíží k její tváři a řekne jí: „Víme, kdo jsou vrazi, a dopadneme je. Dávám vám své čestné slovo, že uděláme vše, abychom je předali spravedlnosti.“

(Později mu však řeknou, že otce zabil neznámý pašerák.)

Černobíle se mu bude vybavovat pohřební průvod. Muži a ženy bez tváří kráčející k vesnickému hřbitovu a pomalé odbíjení zvonů.

Bim bam. Bim bam.

Takové jsou první vzpomínky naší první postavy. Takhle začíná její život, pohřbem; potom ale vzpomínky zvolna začnou na sebe navazovat a bude z nich dětství plné her a dobrodružství ve vesnici jménem Oro (tedy „zlato“) nazvané tak kvůli dolům, které je dosud vidět na úbočí hory a které, jak říkají starci, kdysi tím vzácným kovem oplývaly. Právě ty opuštěné doly jsou místem her (nebezpečných) a dobrodružství (někdy i smrtelných) a děti mají přísně zakázáno tam chodit; občas se v nich některé ztratí nebo spadne do šachty, odkud se nedá dostat. Dalším místem her a průzkumů pro malého Luigiho a jeho kamarády je řečiště řeky stékající z Bílého štítu, které budeme říkat Velká (stejně jako budeme nazývat Velké i údolí, v němž vesnice Oro leží), na rozdíl od jejího přítoku Malé řeky a pro rozlišení dvou údolí, v nichž žijí naše postavy a kde dojde i k nejdůležitějším událostem našeho příběhu. Pochopitelně obě údolí, Velké i Malé, stejně jako Bílý štít se na zeměpisných mapách jmenují jinak. Pokud by někdo chtěl zjistit jejich pravá jména, nedá mu to velkou námahu; možná pak ale pochopí, že prostor, v němž se odehrávají příběhy, není stejný jako prostor našeho každodenního života, a že když ho budeme vyhledávat v atlasech, nakonec tím o něco, ne-li o všechno přijdeme.

Pochopí důvod těch smyšlených jmen: Velké údolí a Malé údolí.

Bílý štít.

Ale vraťme se k naší první postavě a jejímu dětství.

Dětství a dospívání Luigiho Prandiniho a všech ostatních dětí jako on, které žijí ve stejné době a v těchto údolích kolem vysoké hory, ovládá náboženství a jeho symboly. Jednak obrazy ve farním

kostele v Oru, zasvěceném archandělu Michalovi, které znázorňují poslední soud s blahoslavenými na jedné straně, zatracenými na opačné straně a pánembohem jako soudcem uprostřed. Dále proslovy a kázání těch, kteří řídí život a smrt, tedy kněží. Pak utkvělé představy paní Neposkvrněné, Luigiho matky; ta se po manželově smrti uzavře do svého světa pobožností, náboženských obřadů, rozjímání a nakonec, až syn dospěje, vstoupí do kláštera. A také spousta kostelů a kapliček roztroušených po horách s obrazy Panny Marie a svatého Kryštofa, světce přenášejícího do bezpečí duše přes řeku hříchu a patrona našich údolí. Avšak nade vším v údolí Velké řeky a v myšlenkách těch, kteří se tu narodili a kteří tu žijí, je přítomnost Boha, jenž přebývá ve vysoké hoře a alespoň v určitém smyslu je sám vysokou horou.

Povíme si o ní?

Chce-li člověk doopravdy znát tato místa, musí znát i pověsti, které se v zimě vyprávějí u krbu a které poslouchá i malý Luigi s očima navrch hlavy. Podle těchto pověstí není Bílý štít jen obrazem Boha a místem, kde přebývá na zemi, tedy svět vezdejší. Je to i onen svět, místo, kde každý, až umře, skončí. Je to ráj a peklo. Ráj se nachází na druhé straně hory, v údolí, kde kytky kvetou celý rok, výhonky raší samy od sebe a kde žijí zvířata všeho druhu, neobyčejně krotká díky podnebí a hojnosti potravy. Jsou tam lvi, tygři, papoušci. Jsou tam, jak jinak, rajští ptáci (rajky). To místo, kde kdysi žili naši předci, se jmenuje „Ztracené údolí“ a v minulosti se tam pár lidí snažilo dostat. Podle vyprávění starců vyrazilo z Ora jednoho, dnes již dávného letního dne sedm mladíků vybavených provazy a žebříky, aby se přes horu dostali do ráje. Pochopitelně do něho nedošli: do ráje se zaživa dostat nelze. Zahlédli však údolí na dálku a vynalezli sport: alpinismus...

Peklo je pod ledovci Bílého štítu. Přidržíme-li se toho, co se vypráví u krbu, pak podnebí v těchto místech bývalo kdysi zcela jiné než dnes a na naší hoře stálo město plné mužů a žen, kteří

uráželi Boha svou zpupností a nemravností. A tak je Bůh potrestal. Seslal na ně ohromnou vánici: celé metry sněhu, které pak tuhá zima změnila v led. A pod ním dodnes končí zlí lidé; proto ve dnech a měsících tání je zpod ledovce slyšet pláč, kvílení a skřípění zubů duší odsouzených k věčnému utrpení.

Ze tří království věčnosti, říkají starci, se jen očištec nenachází na vysoké hoře a bylo by marné ho tam hledat. Je v lidských přibytcích Velkého údolí a ostatních údolí kolem Bílého štítu; v oněch vesnicích, kde je život tak krušný a neutěšený a strasti jsou tak velké, že i Bůh k tomu musí přihlédnout, když odměňuje a trestá. Kdo se narodí na horách, odpykává si očištec už za života. Ale o tom a o podmínkách života v horách budeme mluvit později.

Malý Luigi roste. Je to poslušný chlapec, přemýšlivý, učení mu jde snadno a podle pana učitele Pina z obecné školy v Oru „by byla věčná škoda nedat ho na studia“. V jedenácti letech ho pošlou do církevní školy v Roccapianě, kde se děti dělí na bohaté a chudé podle toho, jak vysoké stravné platí; a on pochopitelně spí a jí s chudými. Právě tady, v církevní škole v Roccapianě začíná naše postava uvažovat o nespravedlnostech světa a poznamenávat si své myšlenky do jakéhosi deníku, kam si zapisuje i první básničky. A právě tady začíná mít první pochybnosti o existenci Boha. Možná proto, že z Roccapiany není Bůh vidět, nebo aby-
chom byli přesnější, není vidět Bílý štít, který zůstává skrytý za několika nižšími horami. Zato je vidět skalnatý svah zvaný Svátá hora, posetý kostely. (Svaté hoře a jejímu zakladateli věnujeme jednu z kapitol našeho příběhu.) Anebo protože si myslí, že kdyby Bůh opravdu existoval a byl otcem všech, nestrpěl by na světě tolik nespravedlnosti.

Kdoví.

Pár poznámek o místu zvaném Roccapiana.

Roccapiana je malé městečko na půl cesty mezi nížinou a Bílým štítem. Je to okresní město Velkého údolí a všech dalších, která

sem ústí. Je to město plné kostelů a klášterů, kde se z mužů a žen zdejšího kraje můžou bez velké námahy stát světci, pokud si myslí, že je to cílem jejich života; ale je tu i pár heren, a to už v dobách našeho příběhu, pro ty, kteří se chtějí zruinovat hazardní hrou. A pro ty nejzhýralejší je tu nevěstinec (neznámo proč zvaný Čajovna), o němž se bájí ve všech chlapeckých internátech přes den a hlavně večer. (Než jim ve společných noclehárnách zhasnou světlo, si chlapci povídají. Říkají: „V den, kdy mi bude osmnáct a pustí mě dovnitř, tam zůstanu celou noc. Až tam přijdu, zachraň se, kdo můžeš,“ a tak podobně.) Někdo z větších chlapců, kdo už nosí dlouhé kalhoty a tvrdí, že se mu tam podařilo dostat na občanský průkaz svého staršího bratra nebo bratrance, líčí potichu podrobnosti, při nichž zůstanou všichni paf a říkají si: „To jako doopravdy?“ Jak v noclehárnách chudých, tak i bohatých. Chlapci v Roccapianě usínají každý večer s myšlenkou na ženy z Čajovny: „Já chci macatou. Já chci mladou. Já je chci všechny...“

V šestnácti letech vstoupí Luigi do semináře; ne že by si doopravdy přál stát se knězem (teď už je přesvědčený, že Bůh neexistuje, a i kdyby existoval, nemusíme si ho všímat, jako si on nevšímá nás), ale protože nemá jinou možnost, jak pokračovat ve studiu a dokončit ho, když už jednou začal. Ostatně nerozhodoval o tom sám. Rozhodla paní Neposkvrněná, když si promluvila s farářem v Oru. Vzala si syna stranou a vysvětlila mu, že první běh studia v semináři „se rovná gymnáziu a učitelskému ústavu. Jestli se ti tedy nebude chtít pokračovat a stát se knězem, budeš mít aspoň diplom, který ti umožní najít si práci v kanceláři nebo jako učitel“.

O sobě ovšem paní Neposkvrněná rozhodla už dávno. Jakmile bude o jejího syna postaráno, vstoupí do kláštera: „Slíbila jsem to nebožtíkovi tvému otci v den jeho pohřbu. Řekla jsem mu, že po něm už v mém životě žádný muž nebude a že jakmile vyrostěš, složím slib.“

V semináři Luigi přečte (potají) všechny knihy, které mu půjčují spolužáci, včetně několika zakázaných románů a několika brožurek socialistické propagandy. Píše básničky plné zvolacích vět a přídavných jmen a posílá je anonymně jedné dívce, do níž je zamilovaný: jistě Aldě, prodavačce v parfumerii. Tu to nejdřív udiví a taky trochu vyplaší, ale pak začne jeho básničkami bavit kamarádky. Luigi složí učitelské zkoušky a obdrží diplom. Po vojenské službě ve sboru alpínů a po několika letech suplování na obecných školách v Roccapianě a okolí vyhraje konečně naše postava konkurs a je umístěna do vesnice zvané Rocca di Sasso ležící v horní části údolí Malé řeky.

A právě tady se s ní setkáváme. Na návsi před Alpským penzionem a koloniálem; čeká tam jako každé ráno na autobus, který přiváží školáky z osad a dalších vesnic v údolí.

Jaký je pan učitel Luigi Prandini v sedmadvaceti letech?

První z našich postav (v pořadí, jak se objevují) je muž středního vzrůstu s kaštanově hnědými, nakrátko zastřiženými vlasy a knírem, který si nechal narůst „na zkoušku“ a posléze ho oholí, protože se mu nelíbí. Podle toho, jak se obléká a chová, je jasné, že chce vypadat starší, než ve skutečnosti je. Kouří dýmku a někdo z jeho žáků mu začne říkat Lulka, ale to ještě není jeho pravá přezdívka. (Přezdívky jsou v Rocca di Sasso vážná věc.) Nosí sametové sako, pořád to samé, a v hodinách vyučování si ho chrání před křídou a skvrnami od inkoustu černými klotovými rukávy sahajícími až nad loket. V kapsičce saka má zastrčený rudý hedvábný kapesník, který zpočátku, když do vsi přišel, ještě nenosil a který když se objevil, se stal znakem jisté výzvy a odlišnosti toho, kdo ho nosí, vůči okolí.

Praporem.

Když před dvěma lety přišel nový učitel do Rocca di Sasso, hned se všem zalíbil, i faráři a starostovi, protože vypadal vážně jako slušný mladík a protože jeho předchůdce, nebožtíka Serena

přezdívaného pro jeho ošklivost Čort („čert“), po tolika letech služby nikdo nežel. Byl to lenivý, zanedbaný člověk, který mluvil nářečím i ve škole a který si poslední dobou zvykl dát si už po ránu o pár skleniček víc, než bylo radno. Spousta lidí ve vesnici to uvíjala: „Konečně tu budeme mít opravdového učitele!“

Rozdíl oproti předchůdci byl okamžitě znát. Pan učitel Prandini, v tom jsou všichni zajedno, je člověk, který ve věcech gramatiky a aritmetiky nikomu nic nedaruje; je přísný, ale dokáže si žáky získat, protože je učí spoustu věcí, které se v Malém údolí nikdy neučily a které zná jen málokdo. I z dospělých. Vykládá jim, jak se jmenují různé druhy mraků, co to je blesk, jak a proč se rodí telata a taky děti, proč slunce a měsíc vycházejí a zapadají, co to jsou hvězdy. Každý den, když se děti vrátí ze školy, mají svým rodičům co vyprávět. O věcech, o nichž rodiče neměli zdání a které je přimějí se ptát: „Jseš si tím jistý?“

To píšou v učebnici? Říkal to pan učitel?“

Později ale vyšly najevo i vady. První vadou pana učitele Prandiniho je, že v neděli nechodí do kostela, jak by měl chodit každý a učitel především, aby šel příkladem; a ve škole nevyžaduje, aby se žáci na začátku a na konci vyučování pomodlili. Druhou vadou je, že čte socialistické noviny. Je to socialista a možná dokonce ateista; a tenhle fakt, který nemůže projít bez povšimnutí, protože on sám se s tím netají, naopak v tom zřejmě nachází zalíbení, mu získal řadu nepřátel. Na návsi došlo ke střetu se starým farářem donem Ignaziem přezdívaným Funebrák. (Pro jeho pohřební vzhled a protože se nikdy nesměje.) Pan učitel vykládal ve třídě o evangeliích a prohlásil, že ten slavný Ježíš Kristus byl v podstatě první socialista, kterého pronásledovali a ukřižovali tehdejší kněží; načez si na něj starý farář počkal před školou, a kdo byl u toho, říkal, že „se sice do sebe nepustili, ale chybělo jen málo“. Na jedné straně don Funebrák s krucifixem v ruce nařkl pana učitele Prandiniho, že je „bezbožník a budí pohoršení“, a vyzval ho,

aby poklekl a kál se. Na druhé straně mu naše postava po prvním momentu překvapení odpověděla, že náboženství „je opium lidstva“ a že by udělal líp, kdyby ten krucifix schoval a nemával jím takhle přede všemi: „Právě takoví fráteři, jako jsi ty, odsoudili chudáka Krista k smrti!“

(„Ještě štěstí,“ říkaly kmotry, „že je don Ignazio hluchý jako pařez. Kdyby to slyšel, kdoví jak by to dopadlo!“)

Děti utekly domů nebo se schovaly v autobuse a ve vesnici se pak o té příhodě mluvilo celé týdny. Některé matky chtěly dokonce vzít děti ze školy; ale to nešlo, protože škola je povinná a učitele si bohužel nelze vybírat! Je třeba brát je takové, jací jsou. Pokud jde o faráře dona Funebráka, místní zbožní hlásili, že jak zaslechne o učiteli, pokřičuje se. Pronese: „Jeho předchůdce vypadal jako čert a tak se mu i říkalo, ale tenhle je mnohem nebezpečnější. Je to zosobněný Belzebub!“

Ke střetu se starostou Rocca di Sasso, se zeměměřičem Eusebiem, přezdívaným Pukl („kozel“) pro jeho tvrdohlavost (ale ta přezdívka se u nich dědí, tvrdí starci, v té rodině jsou samí paličáci), došlo kvůli dítěti, které učitel přijal do školy a které podle starosty přijmout neměl. Celý spor se točí kolem chlapcovy matky, jisté Marie Carly, které ve vesnici všichni říkají Maruna a která v osmnácti utekla z domova a vrátila se s outěžkem. Chlapec je Marunin syn, plod jejího mladistvého poklesku, nebo jak říkají kmotry „dítě hříchu“. Jmenuje se Carlino, a když nadešla chvíle, aby i on začal chodit do školy, dovedla ho matka do vesnice a svěřila ho učiteli; tím vyvolala vzpouru ostatních matek, které nechtěly, aby dítě hříchu bylo ve třídě s jejich ratolestmi. Ohrazovaly se, že starosta Pukl je stejného názoru a že pro takové děti jako Carlino jsou ve městě speciální školy; říká se jim „školská zařízení“. „Tam ať chodí takoví jako on, co ani nejsou pokřtění a nežijou v Boží milosti!“